

Opinnäytetyö (AMK)

Terveydenhoitajakoulutus

2019

Maria Aalto-Turunen ja Sirri Aronen

SEKSUAALINEN SUUNTAUTUMINEN OSANA SEKSUAALISTA IDENTITEETTIÄ

– Seksuaalikasvatusmateriaalia yläkouluikäisille
nuorille EDDIS-hankkeeseen

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Terveydenhoitajakoulutus

2019 | 33 sivua, 6 liitesivua

Maria Aalto-Turunen ja Sirri Aronen

SEKSUAALINEN SUUNTAUTUMINEN OSANA SEKSUAALISTA IDENTITEETTIÄ

- Seksuaalikasvatusmateriaalia yläasteikäisille nuorille EDDIS-hankkeeseen

Seksuaalisuus määritellään usein ihmisen perustarpeeksi ja se nähdään oleellisena osana ihmisen hyvinvointia ja terveyttä. Seksuaalinen suuntautuminen on osa seksuaalista identiteettiä ja kertoo, keihin ihminen tuntee seksuaalista tai emotionaalista vetovoimaa. Seksuaalisuuden moninaisuudella tarkoitetaan kaikkia niitä erilaisia seksuaalisia suuntautumisia, joita ihmisillä esiintyy. Seksuaalikasvatukselle on asetettu kansainvälisiä standardeja, jotka ohjaavat seksuaalikasvatuksen sisältöä ja toteutusta ja siihen kuuluu myös seksuaalisuuden moninaisuuden huomiointi. Nuoret ovat kuitenkin kokeneet, että seksuaalista suuntautumista käsitellään lähinnä termien tasolla, ei niinkään syvällisempänä kokonaisuutena.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa verkkoympäristöön 13 – 16 -vuotiaalle sopivaa seksuaalikasvatusmateriaalia seksuaalisen identiteetin kehitymisestä, seksuaalisuuden moninaisuudesta ja seksuaalisesta suuntautumisesta. Tavoitteena oli nuorten seksuaaliterveyden ja seksuaalisen hyvinvoinnin tukeminen sekä tiedon lisääminen seksuaalisen identiteettiin ja seksuaalisuuden moninaisuuteen liittyvissä asioissa.

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä ja työn toimeksiantaja on Turun ammattikorkeakoulun EDDIS-hanke (A Digital Program for Sexual Education in Secondary Schools). EDDIS-hankkeen tarkoituksena on kehittää yhteinen eurooppalainen seksuaaliterveyden e-oppimisolusta. Tuotettu seksuaalikasvatusmateriaali on erilaisia pelejä, pohdintatehtäviä ja tekstisisältöjä sisältävä kokonaisuus, jonka avulla nuoret pääsevät tutustumaan seksuaaliseen identiteettiin ja seksuaalisuuden moninaisuuteen. Materiaali julkaistaan myöhemmin EDDIS-hankkeen e-oppimisolustalla, jonne tuottavat materiaalia myös muut opiskelijat hankkeen yhteistyömaista: Suomesta, Portugalista, Kreikasta ja Liettuasta. Hankkeen kansainvälisyyden vuoksi materiaali on tuotettu englanniksi.

ASIASANAT:

seksuaalikasvatus, seksuaalinen identiteetti, seksuaalisuus, seksuaalivähemmistöt

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme in Public Health Nursing

2019 | 33 pages, 6 pages in appendices

Maria Aalto-Turunen and Sirri Aronen

SEXUAL ORIENTATION AS PART OF SEXUAL IDENTITY

- Sexuality education material for secondary schools in the EDDIS project

Sexuality is often defined as a basic human need and is seen as an essential part of wellbeing and health. Sexual orientation is a part of sexual identity and is defined by the gender of the person that an individual is sexually and emotionally attracted to. Sexual diversity refers to all the sexual orientations humans can have. The national standards of sexuality education provide guidance on the content and implementation of sexuality education, and sexual diversity should be included. Students have the experience that sexual orientation is still often covered superficially and only the terms are taught.

The purpose of this thesis was to produce digital sexuality education material suitable for students between 13 and 16 years of age. Topics covered in the learning material are the development of sexual identity, sexual diversity, and sexual orientation. The aim was to support the sexual health and overall wellbeing of the students and to help them gain information about sexual identity and sexual diversity.

This practice-based thesis was commissioned by the EDDIS project (A Digital Program for Sexual Education in Secondary Schools) coordinated by Turku University of Applied Sciences. The objective of the EDDIS project is to develop a unified eLearning sexuality education platform. The platform is developed in cooperation with schools from four countries: Finland, Greece, Lithuania, and Portugal. Because of that, the sexuality education material is written in English. The sexuality education material consists of games, exercises and text-based information that help students learn about sexual identity and sexual diversity. The material is published in the EDDIS eLearning platform, and other students who take part in the project will also be producing material.

KEYWORDS:

sexual identity, sexual minorities, sexuality, sexuality education

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 SEKSUAALISUUS	7
3 SEKSUAALINEN IDENTITEETTI	9
3.1 Seksuaalinen suuntautuminen	9
3.2 Identiteetin hyväksyminen ja ulostulo	12
3.3 Heteronormatiivisuus	14
4 SEKSUAALIKASVATUS	15
4.1 Seksuaalikasvatus nykypäivänä	15
4.2 Nuorten tiedontarpeet	16
5 VERKKO-OPETUSMATERIAALI	19
6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	21
7 OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄ	22
8 SEKSUAALIKASVATUSMATERIAALIN TOTEUTUS	23
9 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	26
10 POHDINTA	28
LÄHTEET	31

LIITTEET

Liite 1. Seksuaalikasvatusmateriaali.

1 JOHDANTO

Seksuaalisuus on merkittävä osa ihmisyyttä sekä ihmisen hyvinvointia ja terveyttä. Seksuaalisuuden kehittyminen alkaa jo sikiökaudella ja jatkuu koko elämän ajan. (Ryttyläinen & Valkama 2010; Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019.) Myös käsitys seksuaali-identiteetistä sekä seksuaalisesta suuntautumisesta on muotoutuva osa-alue, joka alkaa kehittyä murrosiän loppupuolella (Ryttyläinen & Valkama 2010). Koululla sekä kouluterveydenhuollolla on merkittävä tehtävä seksuaalikasvatuksen antajana yhteistyössä vanhempien kanssa (WHO & BZgA 2014; Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2015). WHO on määrittellyt eurooppalaiset seksuaalikasvatuksen standardit, jotta opetus toteutuisi tasa-arvoisesti kaikissa Euroopan maissa (WHO & BZgA 2014).

Seksuaalikasvatuksen tulee olla sallivaa, ennakkoluulotonta ja moninaisuuden huomioivaa ja jokaisen on saatava kokemus seksuaalisuuden kuulumisesta kaikille (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2015; Oinonen & Susineva 2019). Koulussa nuoret ovat kuitenkin kokeneet, että seksuaalisuuden moninaisuutta käsittelevässä materiaalissa on keskitytty lähinnä määrittelemään termejä (Aho 2012). Myös yhteiskunnan ja koulun heteronormatiivisuus vaikeuttaa oman identiteetin mukaiseen seksuaalisuuteen kasvamista (Vilkkä 2010). Heteronormatiivisuus tarkoittaa ajattelutapaa, jossa heteroseksuaalisuus nähdään normina ja muita suuntautumisia luonnollisempana (Karvinen & Venesmäki 2019).

Seksuaalisuuden moninaisuuden huomioonottava seksuaalikasvatus auttaa nuoria jäsentämään omaa ja myös muiden seksuaalisuutta ja sukupuolisuutta (Vilkkä 2010). Heteronormatiivisuuden purkaminen auttaa niin heteroita kuin ei-heteroitakin nuoria kohtaamaan moninaisuutta ja elämään tasa-arvoisesti (Vilkkä 2010; Oinonen & Susineva 2019). Tämän opinnäytetyön tarkoituksena onkin tuottaa verkkoympäristöön 13-16 –vuotiaille sopivaa seksuaalikasvatusmateriaalia seksuaalisen identiteetin kehittymisestä, seksuaalisuuden moninaisuudesta ja seksuaalisesta suuntautumisesta, ja lisätä näin nuorten ymmärrystä näistä asioista.

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Turun ammattikorkeakoulun EDDIS-hanke (A Digital Program for Sexual Education in Secondary Schools), jonka tarkoituksena on kehittää yhteinen eurooppalainen seksuaaliterveyden e-oppimisalusta. Tämän päivän yläasteikäiset ovat tottuneita tietotekniikan käyttäjiä ja osa peruskoulun opetuksestakin toteutetaan digitaalisissa oppimisympäristöissä (Opetushallitus 2019). Pelkän tekstisisällön

siirtäminen verkkoon ei useinkaan ole oppijan kannalta mieluisin vaihtoehto. (Nurmela & Suomela 2011.) Opinnäytetyössä tuotetussa seksuaalikasvatusmateriaalissa käytetäänkin erilaisia tehtäviä, jolloin oppiminen säilyy mielekkäänä. Tuotettavien oppimismateriaalien lähtökohtana ovat nuorten todelliset tiedon tarpeet. Nuorten lisäksi digitaaliseen oppimisympäristöön tuotetusta materiaalista hyötyvät myös peruskoulun opettajat sekä kouluterveydenhoitajat, sillä materiaalia voi hyödyntää opetussuunnitelman mukaisessa seksuaalikasvatuksessa. (Turku AMK 2018).

2 SEKSUAALISUUS

Seksuaalisuus ilmenee ihmisen kaikissa kehitysvaiheissa. Se alkaa kehittyä jo sikiökaudella ja loppuu vasta kuolemaan. (Ryttyläinen & Valkama 2010.) Seksuaalisuus on tapa ilmaista itseään ja kokea itsensä seksuaalisesti (Ferrante 2014). Seksuaalisuus määritetään usein ihmisen perustarpeeksi, ja se nähdään oleellisena osana ihmisen hyvinvointia ja terveyttä. Seksuaalisuus käsitteenä on monitahoinen, eikä sille ole mitään yksiselitteistä määrittelyä. Seksuaalisuus ei ole pelkästään seksuaalisia tekoja tai biologisia viettejä, eikä sitä tule nähdä vain suhteessa toisiin ihmisiin. Hellyyden, yhteenkuuluvuuden, läheisyyden ja fyysisen tyydytyksen tunteet ovat tärkeä osa seksuaalisuutta. Eheään seksuaalisuuteen kuuluu kyky olla yhteydessä itseensä ja toisiin omana itsenään, oman kehon hyväksyminen ja siitä pitäminen, sekä seksuaalisuudesta nauttiminen ja muiden kunnioittaminen. (Ryttyläinen & Valkama 2010.)

Seksuaalisuuden kehittymistä on kuvattu yhdellätoista seksuaalisuuden portaalla. Ensimmäisellä portaalla lapsi tutustuu omaan kehoonsa ja oleellista on kokemus omasta kehosta hyväksyttynä ja rakastettuna. Myönteisen kehonkuvan kehittyminen on tärkeä pohja terveelle seksuaalisuudelle. Portaot etenevät ihastumisten, kädestä pitämisen, suutelemisen ja hyväilyjen kautta lopulta seksiin. Nuori on jo yläasteikään mennessä, eli 13 - 16 -vuotiaana harjoitellut muun muassa välittämisen näyttämistä läheisilleen, vastaanottamaan vanhempiansa ihailua ja käsittelemään sukupuolen käsitteitä. Nuori on saattanut alkaa tutustua omaan seksuaalisuuteensa itsetyydytyksen muodossa ja tämä tutustuminen jatkuu myös myöhemmissä portaissa. Lisäksi nuorella on saattanut olla ihastuksen tunteita esimerkiksi yleisesti hyväksytyjä julkisuuden henkilöitä kohtaan. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2015.)

Yläasteiässä moni nuori harjoittelee edelleen elämään ihastumisen tunteen kanssa "tuttu mutta salattu" - portaalla, jossa itselle tuttu ihastuksen kohde saatetaan pitää vielä muilta salattuna. Tällöin nuori harjoittelee hallitsemaan omaa käytöstään voimakkaan tunteen vallassa ja alkaa nähdä itsensä mahdollisena seurustelukumppanina. Myöhemmin ihastuksen kohteista saatetaan kertoa kavereille "tuttu ja kaverille kerrottu" -portaalla. Samalla harjoitellaan ystävyyttä, jota tarvitaan myöhemmin myös seurustelussa. Nuori hakee ympäristöltään hyväksyntää sekä ymmärrystä ja peilaa omia ajatuksiaan muihin. "Tykkään sinusta" -portaalla nuori uskaltautuu jo kertomaan ihastuksestaan ihastuksen kohteelle. "Suudellaan" -portaalla nuorelle avautuu uusi sävy seksuaalisuudesta, kun

hellyyttä saatetaan jakaa suudelmien ja koskettelun muodossa. Kosketus tapahtuu kuitenkin vielä rajatulla alueella, vaikka kanssakäymiseen saattaakin liittyä jo seksuaalista kiihottumista. Samalla harjoitellaan kumppanin kunnioitusta ja itsensä hallintaa. "Mikä tuntuu hyvältä" -portaalla tutustutaan yhdessä kumppanin kanssa jaettuun seksuaaliseen nautintoon seksuaalisen hyväilyn avulla. Myöhemmin matka jatkuu "rakastella"-portaalle, joka on ajankohtainen keskimäärin 16 – 25 –vuotiaana. Lisäksi nuori käy yläasteiässä läpi murrosiän aiheuttamia kehollisia muutoksia ja opettelee elämään muuttuvan kehon kanssa. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2015.)

Jokaisen seksuaalisuus kehittyy omaa tahtia, eikä ole olemassa yleispätevää aikataulua portaiden läpikäymiseen. Useampaa porrasta saatetaan työstää samaan aikaan ja portailla saatetaan myös pysähtyä tai mennä kehityksessä taaksepäin. Jos kehitysaskelita on joutunut ohittamaan tai niiden työstäminen on jäänyt heikoksi, voi tilanne johtaa ikätasoon nähden vajaaseen kykyyn nauttia omasta kehosta ja ihmissuhteiden seksuaalisuudesta. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2015.)

3 SEKSUAALINEN IDENTITEETTI

Seksuaalinen identiteetti on ihmisen itse määrittelemä minäkuva omasta seksuaalisuudesta (Vilkka 2010). Seksuaaliseen identiteettiin liittyy useita eri asioita kuten omaksumat seksuaaliset arvot, tunnistetut seksuaaliset tarpeet, seksuaalisen toiminnan mieltymykset, seksuaalinen suuntautuminen sekä kumppaniin liittyvät seksuaaliset mieltymykset (Koulun terveyskirjasto 2017). Käsitys omasta seksuaalisesta identiteetistä kehittyy murrosiän loppupuolella (Ryttyläinen & Valkama 2010). Lähtökohtana seksuaalisuuden kehittämisessä on ihmisen oikeus kasvaa oman identiteettinsä mukaiseen seksuaalisuuteen (Vilkka 2010).

3.1 Seksuaalinen suuntautuminen

Seksuaalinen suuntautuminen on ihmisen ominaisuus, joka kertoo, keihin hän tuntee seksuaalista tai emotionaalista vetovoimaa (Karvinen & Venesmäki 2019). Ihmisen seksuaalisen suuntautumisen määrittelemisen ei kuitenkaan ole yksinkertaista, eikä sille ole yhtä oikeaa määritelmää. Se voidaan eri näkökulmien mukaan määritellä seksuaalisena kiinnostuksena, seksuaalisina tekoina tai identiteettinä. Seksuaalista suuntautumista tarkastellessa onkin tärkeää ottaa huomioon kaikki nämä ulottuvuudet. (Lehmiller 2018.) Vuoden 2017 Kouluterveyskyselystä (THL 2017) selviää, että nuorista noin kymmenen prosenttia kuuluu seksuaalivähemmistöihin ja noin viisi prosenttia sukupuolivähemmistöihin. Jokaisella on oikeus määritellä itse oma seksuaalinen ja sukupuolinen identiteettinsä ja määritellä myös identiteettinsä merkitys ja sisältö (Karvinen & Venesmäki 2019). Seksuaalista suuntautumista ei voida määritellä ulkoapäin, sillä ihmisen sisäisiä kokemuksia ei ole mahdollista selvittää objektiivisella tarkastelulla. Ihmisen kokemusta ja tunnetta itsestään ei saa mitätöidä. (Vilkka 2010.) Ihmisellä on oikeus myös olla määrittelemättä itseään. (Karvinen & Venesmäki 2019). Toiset haluavatkin jättää oman seksuaalisuutensa lokeroimatta, koska kokevat sen rajoittavan tunteita ja kokemuksia (Vilkka 2010).

Seksuaalinen suuntautuminen määritellään yleensä oman ja tunteiden kohteen sukupuolen mukaan. Tämä ei ole aina yksinkertaista, sillä myös sukupuoli-identiteeteissä ja sukupuolen ilmaisussa on moninaisuutta. (Karvinen & Venesmäki 2019.) Sukupuoli-identiteetti ei rakennu pelkästään fyysisten ominaisuuksien kuten anatomian,

kromosomien tai sukupuolihormonien varaan vaan ratkaisevaa on oma kokemus sukupuolesta (Kärnä ym. 2018; THL 2019c). Juridisesti nykypäivän Suomessa on vain kaksi sukupuolta: nainen ja mies. Yksilön henkilökohtainen kokemus sukupuolesta voi vastata syntymässä saatua määritelmää, vastata vastakkaista sukupuolta tai olla jotain siltä väliltä. (Kärnä ym. 2018). Jos ihmisellä ei ole yksiselitteisesti jommankumman sukupuolen ominaisia sukuelimiä, kromosomeja, piirteitä ja hormonitoimintaa, voi sukupuolen määrittely mieheksi tai naiseksi olla syntymässä haastavaa. Tällöin puhutaan intersukupuolisuudesta. Jos taas sukupuoli on fyysisten ominaisuuksien puolesta helposti määriteltävissä, mutta yksilön henkilökohtainen kokemus ei vastaa määritelmää, puhutaan transsukupuolisuudesta. (Kärnä ym. 2018; Seta 2019.) Muunsukupuoliseksi itsensä kokevien kokemus omasta sukupuolesta voi olla hyvin moninainen: sukupuoli voi olla yhdistelmä naiseutta ja mieheyttä tai hän on sukupuoleltaan neutraali tai sukupuoleton (Suhonen 2014).

Heteroseksuaalisuudella tarkoitetaan, että henkilön seksuaalinen suuntautuminen kohdistuu toiseen sukupuoleen kuin mitä hän itse on. Biseksuaalisuudessa kiinnostus kohdistuu sekä miehiin että naisiin (Vilka 2010.) Panseksuaalisuudella tarkoitetaan kiinnostusta kaikkiin sukupuoliin (Lehmiller 2018). Homoseksuaalisuudessa kiinnostus kohdistuu vain omaan sukupuoleen. Homoseksuaalisia miehiä kutsutaan homoiksi ja naisia lesboiksi. (Vilka 2010.) Yksilön oma sukupuoli ei määrää hänen seksuaalista suuntautumistaan. Myös intersukupuoliset, muunsukupuoliset sekä transihmiset voivat olla heteroita, homoja, lesboja tai biseksuaaleja. (Suhonen 2014.) Aseksuaalinen ihminen ei koe lainkaan seksuaalista kiinnostusta muita ihmisiä kohtaan, mutta hänelläkin voi olla tarve romanttisille suhteille. On olemassa myös muita seksuaalisia identiteettejä, mutta näistä on vielä hyvin vähän tutkimustietoa. (Lehmiller 2018.) Seksuaalisuuden moninaisuudella viitataan koko siihen seksuaalisten suuntautumisten kirjoon, joka ihmisillä esiintyy (Karvinen & Venesmäki 2019).

Eri suuntautumisille annetuista nimikkeistä huolimatta seksuaalista suuntautumista ei voi tarkastella pelkästään tiukkoina lokeroina. Seksuaalisuutta voidaan ajatella myös jatkumona, jonka toisessa päässä on pelkästään homoseksuaalinen ja toisessa päässä pelkästään heteroseksuaalinen identiteetti. Seksuaalisen suuntautumisen ajattelemisen jatkumona antaa laajemman mahdollisuuden yksilölliselle määrittelylle. (Lehmiller 2018.) Seksuaalisuuden kokemuksessa ja seksuaalikäyttäytymisessä on merkittäviä eroja myös suuntautumisten sisällä. Kaikki homoseksuaalit eivät siis käyttydy seksuaalisesti

samalla tavalla. Erityisen haitallista tiukka lokerointi on vielä omaa identiteettiään etsiville nuorille, jotka voivat kokea seksuaalisuutensa hyvinkin moninaisena. (Vilkkä 2010.)

Seksuaalinen suuntautuminen ei ole ihmisen oma valinta (Vilkkä 2010; Lehmiller 2018). Lukuisista teorioista ja tutkimuksista huolimatta ei ole olemassa tietoa siitä, miten ihmisen seksuaalinen suuntautuminen määräytyy (Lehmiller 2018). Ei ole esimerkiksi näyttöä siitä, että seksuaalinen suuntautuminen muuttuisi sosiaalisen kanssakäymisen vaikutuksesta (Brakefield ym. 2014). Lapsena koetun seksuaalisen hyväksikäytön on joidenkin tutkimusten mukaan todettu nostavan todennäköisyyttä homo- ja biseksuaalisuudelle (Roberts ym. 2013). Syy-seuraussuhde on kuitenkin epäselvä ja on mahdollista, että esimerkiksi ei-heterot nuoret saattavat joutua helpommin seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi tai seksuaalivähemmistöihin kuuluvat kertovat näistä kokemuksistaan helpommin. Aihe vaatii lisää tutkimuksia, eikä tämänhetkisen näytön valossa voida sanoa, että seksuaalinen hyväksikäyttö aiheuttaisi homo- tai biseksuaalisuutta. (Lehmiller 2018.)

Seksuaalinen identiteetti ja suuntautuminen voivat myös joidenkin ihmisten kohdalla olla joustavia, eli ne voivat muuttua ja vaihdella koko elämän ajan. Joustavuudesta huolimatta ei kuitenkaan ole näyttöä siitä, että seksuaalista suuntautumista voisi muuttaa ulkopuolelta käsin ja yritykset voivat aiheuttaa enemmän harmia kuin hyötyä. (Lehmiller 2018.)

Oman seksuaalisen suuntautumisen pohtiminen alkaa usein nuoruudessa ja jatkuu joillakin pitkälle aikuisikään asti (Lehmiller 2018). Seksuaalisen suuntautumisen etsiminen on tyypillistä teini-iässä, jolloin ihastumisen kohteet voivat edustaa joko eri tai samaa sukupuolta kuin nuori itse. Nämä ihastumisentunteet voivat antaa viitteitä tulevasta seksuaalisesta suuntautumisesta tai sitten eivät. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2015.) Ei-heteroseksuaalien seksuaalisen identiteetin kehittymisestä on olemassa monenlaisia erilaisia malleja, joista monissa esitetään, että seksuaalisen identiteetin kehittyminen etenee lineaarisesti. Niitä on kuitenkin kritisoitu siitä, että ne eivät huomioi identiteetin kehittymisen monimuotoisuutta. (Rosario ym. 2008.) Monet ei-heteroseksuaaleiksi identifioituvat ovat kertoneet tulleen tietoisiksi omasta seksuaali-identiteetistään hieman varhaisemmin, kuin heteroiksi itsensä määrittelevät nuoret (Alanko & Kaljunen 2014).

Ei-heteroiden seksuaalisen identiteetin kehittymisen voidaan nähdä koostuvan identiteetin muodostumisesta ja sen integraatiosta. Muodostumisvaiheessa aloitetaan oman itsen ja identiteetin tutkiminen. Tässä vaiheessa tullaan tietoiseksi erilaisten seksuaalisten

suuntautumisten mahdollisuudesta, koetaan ensimmäistä kertaa seksuaalista kiinnostusta samaan sukupuoleen ja pohditaan omaa suuntautumista. Joissain tapauksissa tässä vaiheessa ollaan seksuaalisessa kanssakäymisessä saman sukupuolen kanssa, toisissa tilanteissa se tapahtuu vasta kun oma identiteetti on jo selvinnyt. Integraatiovaiheessa oma identiteetti hyväksytään ja siihen sitoudutaan. Tähän vaiheeseen kuuluu sosiaalinen toiminta vertaisten kanssa, omaa suuntautumista koskevien negatiivisten asenteiden muuttaminen positiiviseksi ja omasta seksuaalisesta identiteetistä kertominen. (Rosario ym. 2008.)

Häiriöt identiteetin integroitumisessa altistavat nuoria psykologisille haittavaikutuksille. Nuoret, joiden identiteetti oli hyvin integroitunut, kokevat vähemmän ahdistus- ja masennusoireita ja heillä on parempi itsetunto. (Rosario ym. 2011.) Hyvin identiteettinsä integroineet nuoret ovat saaneet enemmän tukea perheeltään, heillä on vähemmän negatiivisia ihmissuhteita ja he ovat kokeneet vähemmän stressiä seksuaalivähemmistöön kuulumisesta. Ulkoisilla tekijöillä on siis merkitystä identiteetin hyvän integraation kannalta. Ulkoisten tekijöiden negatiiviset muutokset vaikuttavat negatiivisesti myös identiteetin integraatioon, joka saattaa niiden seurauksena muuttua huonommaksi. Identiteetin integraatio on siis jatkuvasti käynnissä oleva prosessi, johon voidaan vaikuttaa ulkoisilla tekijöillä ja se on useimmiten aikaa vievää, eikä tapahdu nopeasti. Ei-heteroiden nuorten tukimuotoja suunnitellessa on siis otettava huomioon myös se, millaisessa vaiheessa nuoren identiteetin muodostuminen on. Kaikki nuoret kuitenkin saattavat tarvita tukea oman identiteettinsä integraation ylläpitämisessä etenkin tilanteessa, joissa he kokevat stressiä. (Rosario ym. 2008.)

3.2 Identiteetin hyväksyminen ja ulostulo

Omasta suuntautumisesta kertominen on seksuaalivähemmistöön kuuluvalla nuorella usein haastavaa yhteiskunnassa, jossa heteroseksuaalisuus nähdään normina. Monet seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ovat ulostuloprosessin aikana hyvin huolissaan ympäristön reaktioista. Jopa 55 % ei-heteroseksuaaleista on pelännyt vanhempiensa katkaisevan suhteensa heihin saadessaan tietää nuoren seksuaalisesta suuntautumisesta. (Alanko & Kaljunen 2014.) Seksuaalivähemmistöihin kuuluvista n. 26 % on kokenut ympäristön yrittäneen ohjata heidän seksuaalikäyttäytymistään (Alanko 2014). Ympäristön kielteinen asenne seksuaalivähemmistöjä kohtaan saattaa vaikeuttaa yksilön seksuaalisten tunteiden nimeämistä (Nissinen 2011). Vaikka ulostuloprosessi koetaan usein

raskaana ja vaikeana, tutkimusten mukaan suurin osa seksuaalivähemmistöihin kuuluvista kokee kertomisen helpottavan psyykkistä vointia (Emetu & Rivera 2018).

Kerrottuaan seksuaalisesta suuntautumisestaan monilla nuorilla saattaa kuitenkin olla vaikeuksia oman identiteettinsä kanssa johtuen osin ympäristöstä kumpuavista stereotyyppioista. Osa kokee, että heidän seksuaalista identiteettiään määritellään ulkopuolelta ulkoisiin piirteisiin viitaten. (Emetu & Rivera 2018.) Seksuaalista suuntautumista ei kuitenkaan voi määritellä ulkoapäin, eivätkä stereotypiat aina feminiinisistä homomiehistä tai maskuliinisista lesboista pidä paikkaansa (Lehmiller 2018). Myös homoseksuaalisuuden syitä saatetaan etsiä ja voidaan kokea, että homoseksuaalisuutta tulisi hävetä. Homoseksuaalisuus voidaan myös nähdä pelkkänä seksin harrastamisena. Lisäksi homoseksuaaleilla voidaan olettaa olevan automaattisesti tiettyjä sairauksia kuten HIV. (Council of Europe 2011.)

Eniten ennakkoluuloja seksuaalivähemmistöjä kohtaan on niillä ihmisillä, jotka eivät ole tekemisissä seksuaalivähemmistöihin kuuluvien kanssa (Council of Europe 2011). Lisäksi seksuaalivähemmistöihin kuuluvat saattavat kokea seksuaalisuuteensa liittyvää syrjintää, joka voi liittyä joko yhteiskunnallisiin rakenteisiin tai yleiseen asenneympäristöön. Homoseksuaalinen pari ei esimerkiksi välttämättä uskalla näyttää julkisesti tunteitaan pelätessään halveksintaa. Näin ollen vähemmistöihin kuuluvat joutuvat jatkuvasti tarkkailemaan ympäristöään, mikä aiheuttaa ylimääräistä henkistä kuormitusta. (Väestöliitto 2019.) Tällainen syrjintä ja pitkäaikainen kuormitus stigmatisoituun vähemmistöryhmään kuulumisesta voivat aiheuttaa stressiä, jota kutsutaan myös vähemmistöstressiksi. Pitkäaikainen stressi vaikuttaa niin fyysiseen kuin henkiseenkin hyvinvointiin. (Karvinen & Venesmäki 2019.) Ulkopuolelta tulevien paineiden vuoksi monien seksuaalivähemmistöihin kuuluvien onkin useissa tutkimuksissa todettu oireilevan psyykkisesti ikätovereitaan enemmän (Council of Europe 2011; Holtinen ym. 2015).

Suuntautumisesta kertomiseen voidaan vaikuttaa myönteisesti ymmärtämällä siihen vaikuttavia tekijöitä. Näitä ovat nuoren seksuaalisen identiteetin kehittymisen vaihe, nuoren itsetunto, kyky hyväksyä itsensä ja mahdollinen sisäistetty itsesyrjintä, perheen, kulttuurin ja uskonnon suhtautuminen, kouluympäristö ja muiden nuorten asenteet sekä mahdollisuus seksuaalivähemmistöihin kuuluville tarkoitettuun tukeen. (Matthews & Salazar 2012.) Nuori voi itse miettiä omia verkostojaan tai niitä voidaan miettiä hänen kanssaan. Sosiaalista verkostoa tarkastellessa voidaan selvittää, keitä olisivat ne ihmiset tai yhteisöt, jotka voisivat toimia voimavarana ja tukea seksuaalista identiteettiä. (Vilkkä 2010.)

3.3 Heteronormatiivisuus

Oman identiteetin mukaiseen seksuaalisuuteen kasvamista ja oman suuntautumisen hyväksymistä vaikeuttaa arjessa ja myös seksuaalikasvatuksessa liian usein lähtökohtana oleva hetero-olettamus. Muusta kuin miehen ja naisen välisestä seksistä puhuminen saatetaan jopa mieltää kehotukseksi valita muu kuin heteroidentiteetti. Seksuaalinen identiteetti ei kuitenkaan ole valinta. Seksuaalisuuden moninaisuutta käsittelevä seksuaalikasvatus auttaa jo varhain tunnistamaan omia erilaisuuden tunteita, ja auttaa näin ihmistä käsittelemään omaa seksuaalista identiteettiään. (Vilka 2010.)

Heteronormatiivisuus tarkoittaa ajattelutapaa, jossa heteroseksuaalisuus nähdään normina ja muita suuntautumisia luonnollisempana. Oletuksena kaikkia kohdellaan heteroseksuaaleina. (Kilpiä 2011; Karvinen & Venesmäki 2019.) Heteronormatiivisuus voi näyttyä nuorille monella tavalla. Se on läsnä esimerkiksi oppikirjojen teksteissä ja kuvissa, sekä opettajien ja muiden oppilaiden puheissa, joissa oletuksena on heteroseksuaalisuus ja kaksi sukupuolta. (Kilpiä 2011.) Se voi myös kuulua esimerkiksi homotteluna koulun käytävillä. Kaikki ihmiset kuitenkin toimivat joillakin tavoilla heteronormatiivisesti. Oma toiminta onkin tärkeää tunnistaa ja tiedostaa, jotta omaa normatiivisuutta on mahdollista purkaa. (Oinonen & Susineva 2019.)

Eniten heteronormatiivisuus haittaa seksuaalivähemmistöihin kuuluvia, jotka voivat sen seurauksena joutua salaamaan tai kieltämään omaan seksuaalisuuteensa kuuluvia asioita. Kuitenkin myös heteronuoret kärsivät heteronormatiivisuudesta. He voivat joutua tarkkailemaan omaa käytöstään, jotta heidän seksuaalisuutensa ei tulisi kyseenalaistetuksi. (Oinonen & Susineva 2019.) Hetero-oletetussa maailmassa lasten ja nuorten on vaikeaa oppia kohtaamaan moninaisuutta ja elämään tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti. Heteroille ja ei-heteroille nuorille on tärkeää oppia elämään omanlaisella tavallaan yhdessä ja hyväksymään toisensa sellaisena kuin ovat. (Vilka 2010.) Mikäli halutaan toimia kaikki nuoret huomioon ottaen, on nuorten kanssa työskennellessä välttämätöntä toimia näitä normeja purkavasti ja esimerkiksi koulun käytävillä kuuluvaan homotteluun tulee aina puuttua. (Oinonen & Susineva 2019).

4 SEKSUAALIKASVATUS

4.1 Seksuaalikasvatus nykypäivänä

WHO:n (World Health Organization) Euroopan aluetoimisto on yhdessä Saksan liittovaltion terveystieteiden tutkimuskeskuksen (BZgA) kanssa määritellyt standardit seksuaalikasvatuksesta koko Euroopan käyttöön ja nämä standardit toimivat myös Suomen seksuaalikasvatusperiaatteiden pohjana (Klemetti & Raussi-Lehto 2014; WHO & BZgA 2014). Seksuaalikasvatuksen olisi hyvä alkaa jo varhaislapsuudessa ja sen toteuttajina toimivat virallisten tahojen kuten opetuksen järjestäjien lisäksi myös epäviralliset tahot kuten koti ja perhe (WHO & BZgA 2014; THL 2019a).

WHO:n standardeissa puhutaan kokonaisvaltaisesta tai kattavasta seksuaalikasvatuksesta, jossa seksuaalisesta toiminnasta pidättäytymisen sijaan keskitytään ehkäisyyn, turvaseksiin sekä ongelmien ehkäisyyn. Seksuaalisuus nähdään myönteisenä asiana, joka toimii ihmissuhteita rikastuttavana sekä hyvinvointia lisäävänä voimavarana. (WHO & BZgA 2014.) Ihminen nähdään psykofyysissosiaalisena kokonaisuutena ja nämä puolet huomioidaan myös seksuaalikasvatuksessa. Seksuaalikasvatuksen osa-alueina toimivat tunteet, seksuaalisuus, elämäntyyli ja ihmissuhteet, seksuaalisuutta määrittelevät kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät, seksuaaliterveys ja hyvinvointi, kehon toiminta ja sen kehitys sekä hedelmällisyys ja lisääntyminen. (THL 2019a.) Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus liittyy kiinteästi myös ihmisoikeuksiin, sillä kaikilla ihmisillä on oikeus saada tietoa seksuaalisuudesta sekä oikeus itsehallintaan kaikilla elämän osa-alueilla (WHO & BZgA 2014). Jokaisella on myös oikeus tulla kohdatuksi yksilönä kulttuurillisesta tai uskonnollisesta taustasta huolimatta (Oinonen & Susineva 2019). Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on tukea ja suojella seksuaalista kehitystä sekä antaa tarvittavat tiedot ja taidot seksuaalisuudesta nauttimiseen (WHO & BZgA 2014).

EDDIS-hankkeen yhteistyömaista ainakin Portugalissa ja Suomessa seksuaaliterveyden opetusta on sisällytetty eri aineisiin ensimmäisestä vuosiluokasta lähtien (Rocha & Duarte 2016; Halonen & Kuortti 2018). Suomessa seksuaalikasvatuksen pääpaino on terveystieto-oppiaineessa, joka alakouluikäisillä on sisällytetty ympäristöoppi-opintokokonaisuuteen (Opetushallitus 2019). Seksuaalikasvatus nähdään prosessina, jossa tarjotaan tietoa sekä kehitetään seksuaalisuuteen liittyviä asenteita ja vakaumuksia. Lisäksi kouluterveydenhuollolla on oma roolinsa seksuaalisuuden puheeksi ottamisessa, ja

yhteistyö koulun ja kouluterveydenhuollon välillä onkin suotavaa. (Rocha & Duarte 2016; Halonen & Kuortti 2018.)

Internet on nykypäivänä lapsille ja nuorille merkittävä tiedon lähde, joten seksuaaliterveyden opetus osaltaan myös pyrkii oikaisemaan mahdollisia seksuaalisuuteen liittyviä väärinkäsityksiä (WHO & BZgA 2014; Halonen & Kuortti 2018). Toisaalta tekniikan käytön arkipäiväistyminen tarjoaa opetukseen uusia välineitä, joiden avulla opetukseen voidaan tuoda muun muassa vuorovaikutusta ja elävää sisältöä (Mäkitalo & Wallinheimo 2012). Tutkimusten mukaan kaverit ovat merkittävin tiedonlähde seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Sen jälkeen merkittäviä ovat vanhemmat, sisarukset, opettajat ja viimeisenä terveydenhuollon ammattilaiset. (Aparicio ym 2013). Lisäksi nuoret etsivät paljon tietoa internetistä ja nuoret saattavat katsoa nettipornografiaa myös opetusmielessä (Aho 2012). Pornografia ei kuitenkaan luo todellista kuvaa seksistä tai seksuaalisuudesta, vaan pornografisessa materiaalissa käytetään usein tehokeinona liioittelua ja visuaalista näyttävyyttä. Pornografinen materiaali saattaa myös sisältää väkivaltaisia elementtejä, joiden käsittelyyn nuori ei vielä ole tarpeeksi kypsä. Porno onkin sallittua vain yli 18-vuotiaille. (A-klinikkasäätiö 2016.)

Avoimen ilmapiirin luominen koti-, varhaiskasvatus- ja kouluympäristöihin on tärkeää, jotta seksuaalisuuteen liittyvistä asioista pystyttäisiin puhumaan asiallisesti ja ajankohdittaisesti. Seksuaalikasvatuksessa on annettava jokaiselle kokemus siitä, että seksuaalisuus kuuluu kaikille ja opetukseen on sisällytettävä moninaisuuden teema. Jokaisella on oikeus olla myös kiinnostumatta seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2015.) Seksuaalikasvatuksen tarjoama tieto ja osaaminen auttavat nuoria jäsentämään omaa ja myös muiden seksuaalisuutta ja sukupuolisuutta. Tiedon avulla on mahdollista ymmärtää, minkälaisia asioita voi haluta, mitä näistä asioista itse haluaa ja mitä taas ei halua. Tieto myös lisää harkintakykyä ja auttaa selviytymään muuttuvista elämäntilanteista. (Vilkkä 2010.)

4.2 Nuorten tiedontarpeet

Seksuaalikasvatuksen laatua on tutkittu lähinnä lääketieteellisestä näkökulmasta, sillä tarkastelun alla ovat olleet esimerkiksi teiniraskaudet, ensimmäisen yhdynnän ajankohta ja seksitautien määrä. Esimerkiksi nuorten seksuaalisesta hyvinvoinnista sen sijaan ei juurikaan ole tutkittua tietoa (Aparicio ym. 2013). Suomessa toteutetun Kouluterveyskyselyn perusteella suomalaisten 8. ja 9.-luokkalaisten sekä lukion ja ammatillisen

koulutuksen ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoiden tiedot seksuaaliterveydestä ovat heikentyneet ja monet nuoret kokevat seksuaalista häirintää arjessaan (Klemetti & Raussi-Lehto 2014.) Tutkimustuloksista on pääteltävissä, että monet nuoret kaipaavat tietoa esimerkiksi seksuaalisuuden monimuotoisuudesta, seksuaalisen identiteetin muotoutumisesta ja seksuaalisesta suuntautumisesta. Tämä käy ilmi esimerkiksi tutkimuksesta, jossa 75 % seksuaalivähemmistöön kuuluvista suomalaisnuorista ei uskaltanut kertoa identiteetistään opettajalle ja 50 % kavereilleen (Karvinen & Venesmäki 2019). Lisäksi seksuaalisuuden monimuotoisuus, erityisesti homoseksuaalisuus, on toistuva teema Väestöliiton nuorille suunnatussa internetpalvelussa sekä pojille tarkoitettussa Poikien puhelimessa. Nuoria mietityttävät homoseksuaalisuuden määrittelemisen, seksuaalisen identiteetin kehittyminen, vanhemmille homoseksuaalisuudesta kertominen, muiden läheisten suhtautuminen ja oma suhtautuminen läheisen homoseksuaalisuuteen. (Anttila 2012a; Kekkonen 2012.) Monet nuoret kokevat, että sellaisia ihmisiä, joille seksuaalisesta suuntautumisesta voisi puhua, on todella vähän (Kekkonen 2012). Tärkeää kuitenkin olisi, että nuorilla olisi edes yksi aikuinen, jonka kanssa keskustella seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvistä aiheista, oli tämä aikuinen sitten oma vanhempi tai ammattihenkilö (Alanko & Kaljunen 2014). Useat seksuaalisen moninaisuuden ilmiöt tulevat nuorille esiin verkkopornografian kautta, jolloin nuori jää ihmettelemään aihetta. (Kekkonen 2012.) Koulussa nuoret ovat kokeneet, että seksuaalisuuden moninaisuutta käsittelevä materiaalissa on keskitytty lähinnä määrittelemään termejä (Aho 2012).

Rakkaussuhteiden löytyminen saattaa olla haastavaa kenelle tahansa nuorelle. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten haasteet liittyvät monesti turvallisten kohtaamispaikkojen löytymiseen tai uskallukseen osoittaa kiinnostuksensa henkilölle, jonka seksuaalisesta suuntauksesta ei ole varma. (Alanko & Kaljunen 2014). Monet seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret kaipaavatkin tukea ja tietoa nimenomaan samassa elämäntilanteessa olevilta nuorilta (Alanko & Kaljunen 2014; Emetu & Rivera 2018). Pohdinta seksuaali-identiteetistä ja ympäristön suhtautumisesta meneekin yksiin nuorten seksuaalisen kehityksen kanssa. Teini-iässä nuori koittaa hakea omaa seksuaalista identiteettiään ja kaipaa myös vahvistusta ja hyväksyntää olemassaololleen ympäristöltä (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2015).

Opetuksellisesti nuoret pitävät mieluisina tietokanavina seksuaalisuutta käsittelevissä aiheissa internetiä, ystäviä ja omaa kumppania (Anttila 2012b). Virallisessa opetuksessa hyvinä opetusmenetelminä on pidetty visuaalisia opetusmateriaaleja kuten videoita, pelejä, näytelmiä ja roolileikkejä (Anttila 2012a; Anttila 2012b). Vähemmän suosittuja

opetusmenetelmiä taas ovat olleet ryhmätyöt, omat esitelmät, kahdenkeskiset keskustelut opettajan tai asiantuntijan kanssa sekä kirjan lukeminen (Anttila 2012b).

5 VERKKO-OPETUSMATERIAALI

Internetin tuomien mahdollisuuksien myötä myös opetukseen on saatu luotua uudenlaisia välineitä. Verkko-opetuksen luomia mahdollisuuksia ovat esimerkiksi asioiden havainnollistaminen muun muassa kuvien ja videoiden avulla ja mahdollisuus tavoittaa eri paikoissa sijaitsevia koulutettavia. Oppimistarpeisiin myös pystytään vastaamaan nopeasti ja tieto saadaan välitettyä suurille joukoille. (Nurmela & Suomela 2011.) Opiskelija saattaa verkko-opetuksen avulla oppia myös asiasisältöön liittymättömiä asioita kuten tiedonhakuun ja kommunikaatioon liittyviä taitoja. Verkko-opetusta ei tulisi asettaa vastakkain perinteisen opetuksen kanssa, vaan opetusmuotoja olisi hyvä hyödyntää kokonaisvaltaisesti oppimistavoitteiden saavuttamiseksi. (Mäkitalo & Wallinheimo 2012.)

Tietoa on saatavilla avoimessa verkossa, mutta myös erilaisilla oppimisalustoilla. Näitä alustoja kutsutaan verkko-oppimisympäristöiksi, joihin haluttu asiasisältö voidaan liittää. Verkko-oppimisympäristö sisältää valmiita työkaluja materiaalin koostamiseen esimerkiksi keskustelu-, julkaisu-, testi- ja hallintatyökaluja. Verkko-oppimisympäristöjen valttikortteja ovatkin toiminta ja vuorovaikutus. Verkko-oppimisympäristö luo mahdollisuuksia vuorovaikutukseen joko vertaisoppijoiden, opettajan tai materiaalin tuottajan kanssa. Oppimisympäristöjen rinnalla tai niiden sijaan voidaan käyttää myös verkkotyökaluja, jotka mahdollistavat esimerkiksi ryhmätapaamiset, luennot, materiaalien jakamisen sekä palautteen annon. Lisäksi erilaisia sosiaalisen median palveluita kuten Facebookia tai YouTubea voidaan käyttää opetuksellisessa tarkoituksessa. (Nurmela & Suomela 2011.)

Verkkomateriaalia kootessa on tärkeää miettiä, millaiset sisällöt soveltuvat verkkoympäristöön ja miten kohderyhmä hyötyy toteutuksesta (Nurmela & Suominen 2011). Opetuksen tulisi tukea erilaisia oppijoita (Mäkitalo & Wallinheimo 2012). Verkkoympäristössä toimivatkin parhaiten nopeasti muuttuvat, orientoivat sekä vuorovaikutteiset materiaalit. Materiaalin on oltava myös mielenkiintoista, jotta opetuksen sisältö menisi perille. Tuotettaessa verkkomateriaalia onkin lähdettävä tarkastelemaan asiaa opiskelijan näkökulmasta; mitä opiskelijan ajatellaan materiaalilla tekevän. (Nurmela & Suominen 2011.) Oppimiselle on hyvä muodostaa tavoite ja opetusmateriaalin tulee vastata tavoitteisiin (Mäkitalo & Wallinheimo 2012).

Pelkän tekstisisällön siirtäminen verkkoon ei useinkaan ole oppijan kannalta mieluisin vaihtoehto. Tekstiä kirjoitettaessa parhaiten toimivat lyhyet, kevyesti jaksotetut ja runsaasti otsikoidut tekstit. Materiaalia koostaessa on hyvä käyttää useampien

esitystapojen yhdistelmää ja miettiä mikä esitystapa sopii mihinkin asiiansisältöön. (Nurmela & Suomela 2011.) Tarvittaessa sisältöä ja esitystapaa voidaan vaihtaa, jos ne koetaan toimimattomiksi (Mäkitalo & Wallinheimo 2012).

6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa verkkoympäristöön 13-16 –vuotiaalle sopivaa seksuaalikasvatusmateriaalia seksuaalisen identiteetin kehittämisestä, seksuaalisuuden moninaisuudesta ja seksuaalisesta suuntautumisesta. Tavoitteena oli nuorten seksuaaliterveyden ja seksuaalisen hyvinvoinnin tukeminen, sekä tiedon lisääminen seksuaaliseen identiteettiin ja seksuaalisuuden moninaisuuteen liittyvistä asioista. Seksuaalisen hyvinvoinnin lisäämisen avulla lisätään myös nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia.

7 OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄ

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tehdään jokin tuotos, jonka suunnittelu ja toteutus pohjaa luotettavista lähteistä hankittuun teoreettiseen tietopohjaan (Vilkkä & Airaksinen 2003). Toiminnallinen opinnäytetyö perustuu toimeksiantoon tai työelämän kehittämistehtävään. Sen tuotos voi olla esimerkiksi uusi työkalu, työmenetelmä, tuote tai palvelu. (Turun AMK 2019.) Toiminnallisessa opinnäytetyössä siis valmistetaan tuotos ja kirjoitetaan raporttiosio. Raporttiosio on kuvaus kehittämistoiminnan ymmärtämisestä, tekijän omasta oppineisuudesta ja alakohtaisesta ammatillisuudesta. (Salonen 2013.) Tämän opinnäytetyön lopputuotteena oli englanninkielistä seksuaalikasvatusmateriaalia verkko-oppimisympäristöön. Opinnäytetyön toimeksiantajana oli Turun ammattikorkeakoulun EDDIS-hanke (A Digital Program for Sexual Education in Secondary Schools).

Tuotettavan materiaalin pohjaksi etsittiin luotettavaa ajankohtaista tietoa seksuaalisuudesta, sekä seksuaalisesta identiteetistä ja suuntautumisesta. Lähdemateriaalina opinnäytetyössä käytettiin alan kirjallisuutta ja tieteellistä tutkimusta. Tiedonhakuun käytettiin tietokantoja kuten Cinahl, Medic, PubMed, Google Scholar ja Academic Search Elite. Hakusanoiksi valittiin termejä sekä suomeksi että englanniksi, esimerkiksi ”sexual identity”, ”seksuaalinen identiteetti”, ”sexual orientation”, ”seksuaalinen suuntautuminen”, ”seksuaalikasvatus”, ”sex education”, ”sexual development”, ”sexuality”, ”seksuaalisuus”, ”seksuaalisuuden kehitys”, ”eLearning” ja ”verkko-oppiminen”. Artikkelihaut rajattiin aikavälille 2010-2019. Mukaan valittiin kuitenkin yksi vuonna 2008 julkaistu artikkeli, sillä siinä oli oleellista tietoa liittyen toiseen uudempaan tutkimukseen ja se todettiin riittävän ajankohtaiseksi. Lisäksi tietolähteinä käytettiin erilaisia viranomaislähteitä kuten THL ja WHO.

8 SEKSUAALIKASVATUSMATERIAALIN TOTEUTUS

Opinnäytetyön alkuperäinen aihe seksuaalisuus ja seksuaalinen identiteetti valittiin hankkeen asiantuntijoiden toiveiden mukaisesti. Hankkeen asiantuntijat toivoivat aiheeseen sisältyvän muun muassa tietoa seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta, ei-heteroiden nuorten itsetunnon ja hyvinvoinnin kehittämisestä sekä omasta suuntautumisesta kertomisesta. Asiantuntijoiden ohjeena oli kiinnittää erityistä huomiota sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuuden kunnioittamiseen sekä heteronormatiivisuuden välttämiseen. Teemoja toivotaan käsiteltävän videoiden, visojen, pelien ja kuvien avulla. (Aarnio & Lindberg 2019.)

Aihetta onkin sen laajuuden vuoksi rajattu erityisesti seksuaalisuuden moninaisuuden näkökulmaan. Lisäksi tutkimustieto nuorten tiedontarpeista tuki ajatusta siitä, että erityisesti seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvät asiat askarruttavat nuoria. Aiheen rajaukseen saatiin EDDIS-hankkeen asiantuntijoiden hyväksyntä. Vaikka tuotetussa materiaalissa onkin keskitytty seksuaalisuuden moninaisuuteen ja seksuaaliseen identiteettiin, teoreettisessa viitekehyksessä on käsitelty myös yleisesti seksuaalisuutta. Tämä tukee seksuaalisuuden ymmärtämistä kokonaisuutena, sillä seksuaalinen identiteetti on kuitenkin osa seksuaalisuutta. Lisäksi tietopohjaan sisällytettiin myös nuorten tiedontarpeet ja seksuaalikasvatus, jotta opinnäytetyön seksuaalikasvatusmateriaali osattaisiin tehdä nuorten tarpeisiin pohjautuen sekä sovittaen materiaali jo olemassa oleviin seksuaalikasvatuksen periaatteisiin. EDDIS-hankkeen kohderyhmänä ovat 13 – 16 -vuotiaat nuoret, joten seksuaalista kehitystä on keskitytty kuvaamaan lähinnä tähän ikäryhmään painottuen.

EDDIS-hankkeen materiaali koostetaan verkkoon H5P-työkalun avulla. Se on ohjelmisto, jolla voidaan luoda monipuolisia vuorovaikutteisia aineistoja ja tehtäviä. Tehtäväesimerkkejä ovat muun muassa oikein - väärin -kysymykset, etsi kuvasta -tehtävät, aukokotehtävät, diagrammit, kysymyssarjat ja monivalintakysymykset. H5P-työkalulla luotu materiaali voidaan liittää tiettyjen oppimisympäristöjen kuten Moodlen yhteyteen. (H5P 2019; Opettajan Moodle-opas 2019.) Hankkeen työntekijä ohjelmoi opetusmateriaalit H5P-työkalun avulla EDDIS-hankkeen verkkosivuille.

Opinnäytetyön prosessin aikana ideoitiin nuoria kiinnostavaa ja verkkoympäristössä toimivaa materiaalia, joka on muutakin kuin tekstipohjaista tietoa. Materiaali suunniteltiin siten, että sitä on mahdollista käyttää myös osana opettajien ja kouluterveydenhoitajien

opetusta. Oppimismateriaali tuotettiin englanniksi, jotta sitä on mahdollista hyödyntää Suomen lisäksi yläasteikäisten nuorten seksuaalikasvatuksessa myös muissa EDDIS-projektiin osallistuvissa maissa - Kreikassa, Portugalissa ja Liettuassa. Oppimismateriaalia kirjoittaessa otettiin huomioon, että lukijoiden äidinkieli ei ole englanti, joten kieliasusta pyrittiin tekemään mahdollisimman selkeää ja käytetyt termit selitettiin auki. Opin- näytetyöprosessin aikana tehtiin yhteistyötä Turun ammattikorkeakoulun EDDIS-asiantuntijoiden sekä muiden opin- näytetyötä samaan hankkeeseen kirjoittavien opiskelijoiden kanssa. Näissä tapaamisissa jaettiin ideoita tuotettavan materiaalin laadusta sekä keskusteltiin EDDIS-hankkeen tavoitteista sekä toimeksiantajan toiveista.

Tuotetusta materiaalista haluttiin tehdä monipuolinen, joten siihen on sisällytetty erityyppisiä tehtäviä. Tuotettu materiaali on pyritty luomaan niin, että se johdattelee aiheeseen aloittaen perustiedosta ja edeten tietoa soveltaviin tehtäviin. Materiaali alkaa kysymyksellä "Mitä tiedät seksuaalisesta suuntautumisesta?", jolla halutaan herätellä oppilaat kartoittamaan omia tietojaan aiheesta. Kysymykseen voi vastata joko ryhmässä tai yksin. Kysymys antaa myös tilaa jokaiselle oppilaalle lähteä käsittelemään aihetta omasta näkökulmasta, sillä oikeaa vastausta tähän kysymykseen ei ole. Näin ollen pohdintakysymykseen ei ole annettu valmista vastausta. Kysymystä seuraa yleinen tietopaketti seksuaalisesta suuntautumisesta. Lisäksi tietoruudussa on sivuttu hieman seksuaalisen suuntautumisen määrittelyä. Aiheita on pyritty käsittelemään mahdollisimman tiiviisti ja yksinkertaisesti sekä keskitytty käsittelemään perusasioita. Seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvää termistöä käydään tarkemmin läpi yhdistämistehtävässä, jossa oppilaat saavat yhdistää seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvät termit oikeisiin määritelmiin. Koska seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvä terminologia liittyy kiinteästi myös sukupuoli-identiteetin määritelmiin, on yhdistämistehtävään sisällytetty myös sukupuoleen liittyviä termejä.

Yhdistämistehtävää seuraa totta vai tarua -tehtävä, jonka kolmessatoista väittämässä käsitellään yleisiä seksuaalisuuden moninaisuuteen liittyviä ennakkoluuloja ja myyttejä. Osa kysymyksistä pohjautuu osin aikaisimpaan tietoruutuun ja yhdistämistehtävään. Kysymyksistä nuoret pääsevät käsittelemään seksuaaliseen suuntautumiseen liittyviä asioita hieman laaja-alaisemmin. Vastattuaan kysymyksiin oppilas saa vastauksestaan palautteen sekä lyhyen kuvauksen siitä, miksi vastaus on väärin tai oikein. Totta vai tarua -tehtävään ja yhdistämistehtävään on päädytty siksi, että opiskelijan olisi yksinkertaista vastata kysymyksiin ja että hän saisi heti palautteen vastauksistaan. Kukaan ei siis tarvitsisi vastauksia, vaan vastauksen tulevat suoraan tehtävien jälkeen.

Viimeisenä olevassa case-tehtävässä käsitellään ulostuloprosessiin liittyviä tuntemuksia, sekä keskusteluavun ja vertaistuen tarvetta. Case on pyritty kirjoittamaan siten, että se olisi mahdollisimman todentuntuinen. Tehtävässä voidaan osin soveltaa aiemmissä tehtävissä saatua tietoa ja toisaalta on tarkoitus käydä läpi oppilaiden omia asenteita ja kokemuksia. Tehtävä on tarkoitus käydä läpi yhdessä luokan kanssa, eikä tehtävään ole yhtä oikeaa vastausta, vaan suuntaavilla jatkokysymyksillä oppilaita on haluttu ohjata ajattelemaan tilannetta monipuolisesti. Opettajalla on vastuu sopivan ilmapiirin luomisesta ja hänen tulee huolehtia, että oman alueen tukimuodot tulevat oppilaiden tietoon. Case-tehtävä on jaettu kolmeen osioon, joista ensimmäisessä osiossa keskitytään pohtimaan, millaisia ajatuksia ihastuminen samaa sukupuolta edustavaan henkilöön herättää, millaisia paineita tilanne voi aiheuttaa ja miten tilanteessa voisi edetä. Toisessa osiossa keskitytään keskusteluavun etsimiseen niin omasta lähipiiristä kuin esimerkiksi vertaistukiryhmien kautta. Kolmannessa osiossa oppilaat saavat pohtia, miten tasavertaisuutta voitaisiin edistää, jotta kenenkään ei tarvitsisi pelätä tulevansa kohdelluksi epäasiallisesti seksuaalisen suuntautumisen vuoksi. Koko tuotettu materiaali on tämän opinäytetyön liitteenä (Liite 1)

9 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Opinnäytetyö käsittelee alaikäisten seksuaalisuutta, joka on aiheena erityistä eettistä tarkastelua vaativa. Seksuaalisuus on aiheena herkkä ja erityisesti alaikäisten seksuaalisuuteen liittyy monenlaisia arvoristiriitoja. Seksuaalikasvatusmateriaalia tuotettaessa nuorten ikä on otettava huomioon ja heille on tarjottava ikätasoista tietoa. Seksuaalisuutta käsiteltäessä on tärkeää muistaa, ettei ole yhtä oikeaa tapaa ajatella, vaan tärkeää on ohjata nuoria pohtimaan itse omaa seksuaalisuuttaan. Seksuaalikasvatuksen tulee kuitenkin olla sallivaa, ennakkoluulotonta ja moninaisuuden huomioonottavaa, jotta se tukee jokaista yksilöä (Oinonen & Susineva 2019).

Opinnäytetyön eettisen kestävyuden kannalta onkin ollut tärkeää valita lähteitä ja tuottaa materiaalia, joka ottaa huomioon sukupuolen ja seksuaalisuuden monimuotoisuuden (Karvinen & Venesmäki 2019). Tekijät ovat myös pohtineet omaa suhtautumistaan seksuaalisuuteen ja sukupuoleen. Pyrkimyksenä on ollut tulla tietoiseksi omista arvoista ja asenteista, jotta on mahdollista tarkastella niiden vaikutusta opinnäytetyön lähteiden valinnassa ja tuotetussa materiaalissa.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa seksuaalikasvatusmateriaalia kansainväliseen käyttöön, jolloin on tiedostettava myös eri kulttuurien ja uskontojen suhtautuminen seksuaalisuutta käsittelevään tietoon. Opinnäytetyön tuotos perustuukin tieteellisesti tutkituun tietoon, eikä esimerkiksi uskomuksiin tai kulttuurisiin asenteisiin.

Opinnäytetyön tuotos on kirjoitettu englannin kielellä, jotta materiaalia voidaan käyttää kansainvälisesti. Jokaisen yhteistyömaan toimijat kääntävät materiaalin omalle kotikielelleen oppilaiden käyttöön. (Aarnio & Lindberg 2019.) Materiaalia tuotettaessa onkin huomioitu, että teksti on kirjoitettu selkeällä englannin kielellä ja pyritty selittämään tekstissä auki kaikki käytetyt termit, jotta välttyttäisiin mahdollisilta väärinkäsityksiltä.

Opinnäytetyön kaikissa vaiheissa noudatettiin hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu eettisesti kestävien tiedonhankintamenetelmien käyttäminen. Lähteiden valinnassa käytettiin lähdekritiikkiä ja lähteinä käytettiin luotettavaa alan kirjallisuutta ja tieteellisiä tutkimuksia. Käyttöön valittiin vain sellaisia lähteitä, joiden ymmärtämiseen tekijöiden taidot riittävät. Luotettavuutta lisää se, että taustatieto on peräisin ajankohtaisista lähteistä. Lähteitä valitessa kiinnitettiin huomiota siihen, kuka tekstin on kirjoittanut ja millainen on hänen taustansa. Huomiota kiinnitettiin myös lähteen ikään

ja lähdetiedon alkuperään. Mahdollisimman tuoreet lähteet tarjoavat usein parhaimman tiedon, varsinkin aloilla, joissa tutkimustieto muuttuu nopeasti. Lähteiden uskottavuutta tarkasteltiin katsomalla, missä teksti on julkaistu. Arvostetut kustantajat eivät ota painettavakseen tekstejä, jotka eivät ole läpäisseet asiatarkastusta. Vertaisarviointi lisää lähteen luotettavuutta. Lisäksi lähteitä valitessa on pyritty huomioimaan lähteiden puolueettomuus. Puolueettomuutta voidaan tarkastella kiinnittämällä huomiota siihen, kenelle tai mistä syystä tutkimus on tehty. (Hirsjärvi ym. 2009.)

Viittaamisessa ja lähdeviitteiden merkitsemisessä noudatettiin tarkkuutta. Tekstiviitteet on kirjoitettu siten, että tekstistä selviää selkeästi, mikä osa on peräisin lähteestä ja mikä on omaa pohdintaa. Opinnäytetyötä kirjoittaessa on tärkeää kunnioittaa muiden tutkijoiden työtä ja saavutuksia, ja lähdeviitteiden oikealla merkitsemisellä saavutetaan tämä tavoite. (Vilka 2015.) Opinnäytetyö on tarkistettu vielä Urkund-plagioinnintarkistusohjelmalla ennen julkaisua. Lähdeviitteet noudattelevat Turun ammattikorkeakoulun ohjeistusta ja internetlähteisiin on luotettavuuden lisäämiseksi merkitty viittauspäivämäärä.

Luotettavuutta lisää myös se, että kirjoitusprosessin aikana tekijät ovat saaneet ohjausta työnsä koostamiseen opinnäytetyön ohjaajalta. Ohjaajan palautteen perusteella työhön on tehty tarvittavia muutoksia. Lisäksi materiaalin koostaminen on tehty yhteistyössä ED-DIS-hankkeen asiantuntijoiden kanssa, jotka ovat saaneet vaikuttaa kasvatusmateriaalin sisältöihin. Opinnäytetyön raportti on koostettu Turun ammattikorkeakoulun virallisten ohjeiden mukaan noudattaen oikeaa rakennetta. Teksti on pyritty kirjoittamaan selkeästi ja johdonmukaisesti.

10 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa verkkoympäristöön 13-16 –vuotiaalle sopivaa seksuaalikasvatusmateriaalia seksuaalisen identiteetin kehittymisestä, seksuaalisuuden moninaisuudesta ja seksuaalisesta suuntautumisesta. Tavoitteena oli nuorten seksuaaliterveyden ja seksuaalisen hyvinvoinnin tukeminen, sekä tiedon lisääminen seksuaaliseen identiteettiin ja seksuaalisuuden moninaisuuteen liittyvistä asioista. Materiaali on pyritty tuottamaan toimeksiantajan toiveiden mukaan ja siinä on käsitelty toivotuja teemoja. Tehtävät on koottu lisäksi monipuoliseksi ja johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Näiltä osin opinnäytetyö vastaakin toimeksiantoa.

Seksuaalisen identiteetin ja seksuaalisen suuntautumisen kehittyminen koskettavat jokaista ihmistä elämän varrella. Seksuaalisuus ja seksuaalinen identiteetti ovat koko elämän ajan muokkautuvia asioita. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019.) Aihe on siis jatkuvasti ajankohtainen, mikä tekee siitä myös erityisen merkittävän. Lisäksi seksuaalisuuteen ja seksuaalivähemmistöihin liittyvät teemat ovat entistä enemmän esillä, joten nuoret altistuvat jatkuvasti tälle tiedolle. Usein nuorten saama tieto on kuitenkin peräisin vapaasta internetistä tai kavereilta, jolloin tiedon todenperäisyyttä ei ole kukaan välttämättä varmentanut (Klemetti & Raussi-Lehto 2014). Tästä syystä nuorilla saattaa olla paljon virheellistä tietoa, jota laadukas seksuaalikasvatus pyrkii korjaamaan.

Nuorten seksuaalisesta käyttäytymisestä on saatavilla suhteellisen paljon tutkimusmateriaalia kuten Suomen vuosittain suoritettavien Kouluterveyskyselyiden muodossa. Kouluterveyskyselyissä on aikaisempina vuosina tarkasteltu seksuaalisuutta lähinnä ehkäisyn toteutumisen ja sukupuoliyhteydessä olleiden kartoittamisena. Nyt uusimmista vuoden 2019 Kouluterveyskyselyn tuloksista on ensimmäistä kertaa luettavissa myös viitteitä nuorten tiedontarpeista esimerkiksi peruskoulun 8.-9.-luokkalaisista 7% kokee tarvitsevansa mahdollisuutta keskustella jonkun kanssa seksuaalisuudesta ja ihmissuhteista. (THL 2019b.) Muuten tiedontarpeita ja yleistä nuorten seksuaaliterveyden tilaa on tutkittu kansainvälisestikin vähän (Aparicio ym. 2013). Tästä syystä seksuaaliterveyteen liittyvän opetusmateriaalin kokoaminen nuorten tarpeisiin pohjautuen on varsin haastavaa. Aiheesta olisikin hyvä tehdä enemmän tutkimusta, jotta seksuaalikasvatusmateriaalin sisältö ja toteutus saataisiin tulevaisuudessa luotua nuorten todellisiin tarpeisiin pohjautuen. Muuten tietoa seksuaalisuudesta ja seksuaalisesta suuntautumisesta löytyy

runsaasti. Nuorten seksuaalisuuden tutkiminen vaatii kuitenkin aina erityistä eettistä arviointia.

Iso osa nuorten sosiaalista elämää on nykypäivänä internetissä sekä sosiaalisen median kanavissa. Sosiaalisten medioiden tarjoama informaatio on helposti saatavilla sekä usein nuorten itsensä tuottamaa. (Nurmela & Suominen 2011.) Tällaiseen sisältöön verrattuna perinteisenä pidetty kouluopetus voi tuntua nuorista tylsältä. EDDIS-hankkeen toimeksiantajankin toiveena oli, että opinnäytetyön tuotoksena tuotettaisiin mahdollisimman interaktiivista ja aktivoivaa sisältöä (Aarnio & Lindberg 2019). Nuorten käyttäessä yhä enemmän sosiaalisen median palveluita olisi hyvä pohtia, voisiko tulevaisuuden seksuaalikasvatusmateriaalin tuottaa jotenkin tuohon maailmaan. Ongelmaksi kuitenkin muodostuu se, että opettaja ei voi pakottaa ketään rekisteröitymään tiettyyn sosiaalisen median palveluun (Nurmela & Suominen 2011).

Oppimateriaali on koottu EDDIS hankkeen toiveiden, aikaisemman tiedon ja käytettävissä olevien työkalujen puitteissa. Luodun materiaalin varsinainen koeponnistus alkaa vasta EDDIS-hankkeen pilottivaiheessa, jossa yläasteikäiset nuoret saavat oikeasti kokeilla tuotettua materiaalia ja antaa siitä palautetta (Aarnio & Lindberg 2019.) Vasta silloin selviää, vastaako materiaali todellisia nuorten tarpeita ja onko materiaali koostettu heille sopivaan formaattiin. Nuoret saavat myös itse tuottaa materiaalia oppimisympäristöön opettajan valvomana (Aarnio & Lindberg 2019). Nuorten omiin tiedontarpeisiin perustuva ja heidän itsensä opettajan ohjaamana tuottama materiaali ja sosiaalinen media materiaalin julkaisupaikkana voisivat olla mahdollisuus saada tietoa seksuaalisuudesta mahdollisimman tehokkaasti nuorten saataville.

Toisaalta on muistettava, että seksuaaliterveyden opetuksessa pelkkä hyvä opetusmateriaali ei aina takaa hyvää lopputulosta. Opettajalla on myös oltava valmiudet ja tarpeeksi koulutusta seksuaaliterveyteen liittyvien asioiden käsittelyyn. Opettajan pätevyys seksuaalikasvatukseen ei välttämättä suoraan vaikuta oppilaiden oppimistuloksiin, mutta täydennyskoulutuksella näyttäisi kuitenkin olevan positiivisia vaikutuksia oppilaiden osaamiseen. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014.) Opettajan on tärkeää osata luoda opetettavalle ryhmälle turvallinen ilmapiiri, jossa kaikki uskaltavat osallistua. Laadukas materiaali tai opettajan teoriapohjainen osaaminen eivät siis ole riittäviä, jos oikeanlaisen ilmapiirin luominen ei onnistu. (Susineva & Oinonen 2019.) Lisäksi on huomioitava, että seksuaaliterveyteen liittyvää osaamista ei voi mitata pelkästään numeerisena arvosanana, vaan seksuaalikasvatus vaikuttaa myös nuorten asenteisiin, arvoihin ja mielikuviin. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014.)

Seksuaalisuuteen ja seksuaaliseen identiteettiin liittyy paljon arvokeskustelua. Kulttuurin ja uskonnon tuomat arvot ja lainsäädäntö poikkeavat toisistaan maittain, joten tuotosta koostettaessa on haluttu luoda yleisesti hyväksytyyn tutkimustietoon pohjautuvaa materiaalia. Materiaalissa on haluttu tuoda esiin seksuaalivähemmistöihin liittyviä stereotyyppioita ja ennakkoluuloja, mutta näihin tehtäviin liittyvät vastaukset pohjautuvat kuitenkin tutkimustietoon. Tämä ei kuitenkaan poissulje sitä, etteivätkö tehtävissä esiintyvät aiheet voisi herättää voimakastakin arvokeskustelua koululuokissa. Kansainvälisistä yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä vaativista sopimuksista huolimatta kulttuuriset ja uskonnolliset tekijät voivat vaikuttaa yleiseen asenneilmapiiriin. Näin ollen suhtautuminen seksuaalivähemmistöihinkin saattaa vaihdella runsaasti eri kulttuurien ja uskontojen välillä (Korhonen & Närhi 2011). Tästä syystä seksuaalivähemmistöihin liittyvä oppimateriaali saattaa herättää hyvin erilaisia kysymyksiä ja tunteita eri kulttuurein edustajissa, niin opilaiden kuin opettajienkin keskuudessa.

Tulevaisuudessa olisikin tarkasteltava entistä enemmän nuorten todellisia tiedontarpeita ja tutkittava aihetta tarkemmin. Kouluterveyskyselyyn liitetyt seksuaalikasvatusta koskevat kysymykset ovat hyvä lähtökohta, mutta myös tarkempi tutkimus ja tiiviimpi yhteistyö nuorten kanssa on tarpeen. Näillä toimilla saataisiin parannettua seksuaalikasvatusmateriaalin laatua sekä vaikuttavuutta. Tarpeita kartoitettaessa olisi hyvä ottaa huomioon myös se, miten nuoret haluavat oppia ja millaisia välineitä voitaisiin tulevaisuudessa käyttää seksuaalikasvatuksessa hyväksi. Mahdollisuuksia käyttää nuorten suosimia sosiaalisen median alustoja opetustarkoituksiin olisi hyvä selvittää lisää, sillä niiden avulla voisi olla mahdollista saavuttaa nuorten kiinnostus tehokkaasti.

LÄHTEET

- Aarnio, H. & Lindberg, E. 2019. Suullinen tiedonanto EDDIS-hankkeesta. 28.8.2019
- Aho, T. 2012. Yläkoululaispoikien seksuaaliset roolinotot. Teoksessa O. Kontula (toim.) Mitä pojat todella haluavat tietää seksistä: Tehoa poikien seksuaaliopetukseen (PoikaS-hanke). Helsinki: Väestöliitto
- A-klinikkasäätiö 2016. Hyvä tietää pornosta. Tietoartikkeli. Viitattu 30.9.2019 <https://nuortenlinkki.fi/tietopiste/tietoartikkelit/seksuaalisuus-ja-sukupuoli/hyva-tietaa-pornosta>
- Alanko, K. & Kaljunen, O. 2014. Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa? Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura: Seta
- Alanko, K. 2014. Lesbo-, homo-, bi- ja transnuorten hyvinvointi ja perheiden tuki. Teoksessa M. Gissler, M. Kekkonen, P. Känkänen, P. Muranen & M. Wrede-Jäntti (toim.) Nuoruus toisin sanoen. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisoasiain neuvottelukunta
- Anttila, A. 2012a. ”Kiitos jo etukäteen!” – Poikien kirjoituksia heitä askarruttavista seksiasioista. Teoksessa O. Kontula (toim.) Mitä pojat todella haluavat tietää seksistä: Tehoa poikien seksuaaliopetukseen (PoikaS-hanke). Helsinki: Väestöliitto
- Anttila, A. 2012b. Seksiin, seurusteluun sekä koulun seksuaaliopetukseen liittyviä poikien kokemuksia ja toiveita nettikyselyssä. Teoksessa O. Kontula (toim.) Mitä pojat todella haluavat tietää seksistä: Tehoa poikien seksuaaliopetukseen (PoikaS-hanke). Helsinki: Väestöliitto
- Brakefield, T. A., Mednick, S. C., Wilson, H. W., De Neve, J. E., Christakis, N. A., & Fowler, J. H. 2014. Same-sex sexual attraction does not spread in adolescent social networks. Archives of sexual behavior, 43(2), 335–344.
- Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. 2015. Seksuaalisuuden portaat. Helsinki: Opetushallitus
- Council of Europe 2011. Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe – Background document. Viitattu 18.10.2019 <https://rm.coe.int/discrimination-on-grounds-of-sexual-orientation-and-gender-identity-in/16809079e2>
- Emetu, R.E. & Rivera, G. 2018. After Sexual Identity Disclosure: An Ecological Perceptive of LGB Young Adults. American Journal of Health Behavior, 42(4), pp. 45-60
- Ferrante, J. 2014. Sociology: A Global Perspective. Boston: Cengage Learning
- H5P 2019. Verkkosivusto. Viitattu 30.9.2019 <https://www.h5p.org/>
- Halonen, M. & Kuortti, M. 2018. Miten nuorten seksuaaliterveyttä edistetään tehokkaimmin? Duodecim, 134(8), pp. 873-879.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi
- Holtinen, T., Kaltiala-Heino, R., Lindberg, N., Savioja H. & Sumia M. 2015. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten mielenterveys. Suomen lääkärilehti - Finlands läkartidning, 70(26-32), pp. 1919-1925.
- Ihmisoikeudet.net 2019. Seksuaalioikeudet. Sisällöstä vastaa Amnesty Suomen osasto, Ihmisoikeusliitto ja Suomen YK-liitto. Viitattu 9.10. 2019 <http://www.ihmisoikeudet.net/ihmisoikeudet/seksuaalioikeudet/>

- Ilmonen, K. & Korhonen, E. 2014. Seksuaalioikeudet. Helsinki: Väestöliitto
- Karvinen, M. & Venesmäki, E. 2019. Tilaa moninaisuudelle! – Opas seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistämiseen. Viitattu 14.9.2019 <https://www.dropbox.com/s/nxuv9rfu011my65/Tilaa%20moninaisuudelle%21%20-opas%202019.pdf?dl=0>
- Kekkonen, J. 2012. Pelko, riemu ja himo – poikien puhelimesta apua hakevien poikien seksuaalisuuspuhetta. Teoksessa O. Kontula (toim.) Mitä pojat todella haluavat tietää seksistä: Tehoa poikien seksuaaliopetukseen (PoikaS-hanke). Helsinki: Väestöliitto
- Kilpiä, J. 2011. Opettaja sukupuolisen ja seksuaalisen moninaisuuden ääressä. Teoksessa J. Hentilä, J. Nissinen, O. Stålström & L. Tuovinen (toim.) Saanko olla totta? – Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus. Helsinki: Gaudeamus
- Klemetti, R. & Raussi-Lehto, E., 2014. Edistä, ehkäise, vaikuta: seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
- Korhonen, E. & Närhi, R. 2011. Uskonnot ja seksuaalisuus. Helsinki: Väestöliitto
- Koulun terveyskirjasto 2017. Sukupuolen moninaisuus ja seksuaalinen suuntautuminen. Sisälöstä vastaa Kustannus Oy Duodecim. Viitattu 8.10.2019 <https://www.koulunterveyskirjasto.fi/aihe/seksi/seksuaalisuuden-monimuotoisuus>
- Kärnä, T., Mattila, A. & Uusi-Mäkelä, N. 2018. Sukupuolen moninaisuus - lähestymistapa sukupuoleen muuttumassa? Suomen lääkärilehti - Finlands läkartidning, 73(45), pp. 2631-2635.
- Lehmiller, J. 2018. The Psychology of Human Sexuality. Second Edition. Hoboken: Wiley
- Matthews, C. H., & Salazar, C. F. 2012. An Integrative, Empowerment Model for Helping Lesbian, Gay, and Bisexual Youth Negotiate the Coming-Out Process. Journal of LGBT Issues in Counseling, 6(2), 96–117.
- Mäkitalo, E. & Wallinheimo, K. 2012. Virtuaaliset oppimisympäristöt - Innostava oppiminen, tehokas koulutus. Helsinki: Talentum
- Nissinen, J. 2011. Luottamuksen rakentuminen moninaisuutta kunnioittaen. J. Hentilä, J. Nissinen, O. Stålström & L. Tuovinen (toim.) Saanko olla totta? Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus. Helsinki: Gaudeamus
- Nurmela, S. & Suominen, R. 2011. Verkko-opettaja. Helsinki: WSOY
- Oinonen, M. & Susineva, A. 2019. Seksuaalikasvattajan käsikirja. Helsinki: Hivpoint
- Opettajan Moodle-opas 2019. H5P. Verkko-opas. Viitattu 20.9.2019 <https://docs.moodle.org/3x/fi/H5P>
- Opetushallitus 2019. Perusopetuksen opetussuunnitelman ydinasiat. Viitattu 29.8.2019 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelman-ydinasiat>
- Roberts, A. L., Glymour, M. M., & Koenen, K. C. 2013. Does maltreatment in childhood affect sexual orientation in adulthood?. Archives of sexual behavior, 42(2), 161–171.
- Rocha, A.C. & Duarte, C., 2016. Factors facilitating implementation of school-based sexuality education in Portugal. European Journal of Contraception & Reproductive Health Care, 21(1), pp. 30-38.
- Rosario, M., Schrimshaw, E. W., & Hunter, J. 2008. Predicting Different Patterns of Sexual Identity Development Over Time Among Lesbian, Gay, and Bisexual Youths: A Cluster Analytic Approach. American Journal of Community Psychology, 42(3/4), 266–282.

Rosario, M., Schrimshaw, E., & Hunter, J. 2011. Different Patterns of Sexual Identity Development over Time: Implications for the Psychological Adjustment of Lesbian, Gay, and Bisexual Youths. *Journal of Sex Research*, 48(1), 3–15.

Ryttyläinen, K. & Valkama, S. 2010. *Seksuaalisuus hoitotyössä*. Helsinki: Edita

Salonen, K. 2013. *Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön: Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle*. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Seta 2019. Sateenkaaritieto. Viitattu 30.9.2019 <https://seta.fi/sateenkaaritieto/>

Suhonen, S. 2014. Sukupuolen määrittelyn käytännöt ja itsenään elämisen mahdollisuudet. M. Gissler, M. Kekkonen, P. Känkänen, P. Muranen & M. Wrede-Jäntti (toim.) *Nuoruus toisin sanoen*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisosiain neuvottelukunta

THL 2017. Kouluterveyskysely 2017. Viitattu 12.9.2019 <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tutkimustuloksia/kaikki-tulokset#Perustulokset%202017>

THL 2019a. Seksuaalikasvatus. Verkkomateriaali. Viitattu 10.9.2019 https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/seksuaalikasvatus

THL 2019b. Kouluterveyskysely 2019. Viitattu 18.10.2019 <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tutkimustuloksia/kaikki-tulokset>

THL 2019c. Sukupuolten tasa-arvo. Viitattu 25.10.2019 <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo>

Turun AMK 2018. A Digital Program for Sexual Education in Secondary Schools (EDDIS). Viitattu 29.8.2019 <http://www.turkuamk.fi/fi/tutkimus-kehitys-ja-innovaatiot/hae-projekteja/digital-program-sexual-education-secondary-schools/>

Turun AMK 2019. Opinnäytetyön lajit. Turun ammattikorkeakoulun intranet Messi. Pääsy vain Turun AMK:n tunnuksilla. Viitattu 9.10.2019.

WHO & BZgA 2014. *Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa: Toteuttamisohjeet*. Tampere: Terveystieteiden tutkimuskeskus.

Vilka, H. 2015. *Tutki ja kehitä*. Jyväskylä: PS-Kustannus Oy

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Helsinki: Tammi

Vilka, H. 2010. *Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen*. Jyväskylä: PS-Kustannus Oy

Seksuaalikasvatusmateriaali

Sex education material

Think alone or with your classmates:

- What is sexual orientation? What do you know about it?

Sexual identity is the way a person thinks about their sexual and romantic attractions. Sexual orientation is a part of sexual identity and it's defined by your gender and the gender of the people you are sexually and emotionally attracted to. Everyone has the right to define their sexual orientation. This means that other people don't have the right to tell you what your sexual orientation is. You also have the right to not define your orientation.

Combine terms with the right explanations:

Heterosexuality – Sexual attraction is directed at people of the opposite gender.

Bisexuality – Sexual attraction is directed at men and women.

Homosexuality – Sexual attraction is directed at people of the same gender.

Gay – A man who is sexually attracted to other men.

Lesbian – A woman who is sexually attracted to other women.

Pansexuality - Sexual attraction is directed at all genders.

Asexuality – Not being interested in sex or not being interested in sex with other people.

Transgender – A person who has a gender identity or gender expression that differs from their sex assigned at birth.

Non-binary gender – A gender identity that is not male or female.

Intersex person – A person who is born with reproductive or sexual anatomy that doesn't fit the typical definitions of female or male.

There are also other sexual orientations and gender identities!

Choose the correct answer:

1. Sexuality and sex are different things. TRUE or FALSE

→ TRUE. Sex is sexual actions and it's just one part of sexuality. Sexuality is the way people experience and express themselves sexually.

2. Sexual identity starts to develop at the age of 18. TRUE or FALSE

→ FALSE. The development of sexual identity starts in childhood. Humans are sexual beings during their whole lives. Most people start to think about their sexual identity and sexual orientation during puberty.

3. Sexual orientation can change over time. TRUE or FALSE

→ TRUE. Some people have the same sexual orientation throughout their whole life, but sometimes sexual orientation can change. This is called sexual fluidity.

4. You can choose your sexual orientation. TRUE or FALSE

→ FALSE. Sexual orientation can't be chosen, but everyone has the right to define their own sexual and gender identity. This means that no-one else can tell you what your sexual orientation is based on your appearance or actions.

5. Sexual orientation can't be changed with therapy. TRUE or FALSE

→ TRUE. Even though sexual orientation can sometimes change, it can't be done through therapy or by force. Trying this is only going to harm the person. If a person has trouble with their sexual orientation, they need therapy to help them accept themselves.

6. Being sexually abused by a person of the same gender will not make you gay. TRUE or FALSE

→ TRUE. It is impossible to make someone homosexual. Some victims of sexual abuse may wonder whether they somehow attracted the abuser or if they now can't be heterosexuals. It's important to remember that abusive behaviour is always the fault of the abuser.

7. Homosexual men are often more feminine than heterosexual men and lesbians more masculine than heterosexual women. TRUE or FALSE

→ FALSE. Sexual orientation can't be defined by the way a person looks or behaves. It also means that you don't have to dress or act in a certain way depending on your sexual orientation. You can do what feels good to you.

8. Sexual minorities have more health problems like depression and anxiety. TRUE or FALSE

→ TRUE. This is true, but it's not due to their orientation. Many minorities have more health problems caused by the prejudice and discrimination they have to face. This causes high levels of stress called minority stress, which can cause health problems.

9. You can become homosexual if you play with toys that are not meant for your gender. TRUE or FALSE

→ FALSE. Children should be allowed to choose the toys they want to play with. Playing with dolls and wearing pink won't make boys gay and playing with cars and not wearing dresses won't make girls lesbian.

10. It's good to assume that everyone is heterosexual because most people are. It makes life easier. TRUE or FALSE

→ FALSE. Some people think that heterosexual relationships are the norm and more natural than other relationships. This is called heteronormativity. This kind of thinking makes people with different sexual orientations feel left out and discriminated against. It's better not to assume anyone's sexual orientation and instead accept everyone as they are.

11. If you kiss a person of the same gender you are gay. TRUE or FALSE

→ FALSE. Sexual behaviour and sexual orientation are not the same things. People can experiment with their sexuality and see how it feels to touch or kiss a person of the same gender. You have the right to define your sexual orientation based on your feelings.

12. You can't have sex if you are not sure about your sexual orientation. TRUE or FALSE

→ FALSE. You don't need to be sure of your sexual orientation to have sex. You only have to be sure you want to have sex with the person you are going to have sex with. People can experiment with their sexuality and some people never want to define their sexual orientation.

13. You can identify as gay or bisexual even if you haven't had sex with the same gender. TRUE or FALSE

→ TRUE. Sexual orientation is not the same as sexual behaviour. It's about sexual and emotional attraction and you can have these feelings even if you haven't had sex yet.

CASE: What to do when you think you might not be straight?

Emma is a fourteen-year-old girl. She has a crush on her friend Olivia. They also go to the same school. Emma would like to tell Olivia about her crush, but she's afraid of her reaction and losing their friendship. Emma hasn't talked to anyone about her feelings and is feeling very anxious about the situation.

Discuss these questions in class:

- What could Emma do in this situation?
- Who could Emma talk to about her feelings for Olivia?
- If Emma tells Olivia how she feels, what could happen?
- What are the reasons that can cause a person to feel anxious about having a crush on a person of the same gender?
- If Emma decides to tell her parents, how can their reactions affect Emma's situation?

Who could you talk to in a similar situation?

A class can be divided into smaller groups and each group will try to think where they could get support in this situation.

- Could you talk to your parents, other relatives, teachers, school nurse or friends?
- Is there phone or internet support available?
- Are there peer support groups in your area?

All the suggestions can be combined into a list that each student can take with them.

Emma told Olivia that she has feelings for her. Olivia was feeling the same way and was also afraid to tell about her feelings for the other girl. The girls have started dating and have shared some hugs and kisses in the schoolyard. Now some other students have started to call them names and told them that it's unnatural for two girls to be together.

**Could this kind of behaviour happen in your school?
What could you do so that everyone is treated equally in your school?**